

Przesłanki i możliwości korekty podziału terytorialnego państwa na szczeblu województw w świetle rozmieszczenia głównych ośrodków miejskich

Łukasz Zaborowski
Instytut Sobieskiego

Zakład Geografii Miast i Ludności
IGiPZ PAN

25 XI 2015

Sieć ośrodków regionalnych w *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*. Próba uporządkowania według czynników wielkości i odległości

(Zaborowski 2014, Przegląd Geograficzny 86, 4)

Ośrodki regionalne *sensu largo*:

- metropolitalne,
- pozostałe wojewódzkie,
- regionalne *sensu stricto*

Założenie: pełnią funkcje centralne wyższego rzędu

- jednakowy zakres funkcji => regiony podobnej wielkości

Ludność jako miara wielkości

- odbiorcy dóbr centralnych (region)
- możliwość podjęcia funkcji (ośrodek – miejski obszar funkcjonalny)

Wnioski planistyczne:

- większy region w stosunku do ośrodka
=> bodziec rozwoju ośrodka (wzrost rangi)
=> nowe ośrodki
- mniejszy region w stosunku do ośrodka
=> przeszkoda w rozwoju ośrodka
=> łączenie w zespoły

Największe miasta według ludności (tys.), 2011

- wojewódzkie a niewojewódzkie

ośrodki metropolitalne

- gmina miejska: pow. 300 tys.

pozostałe ośrodki wojewódzkie

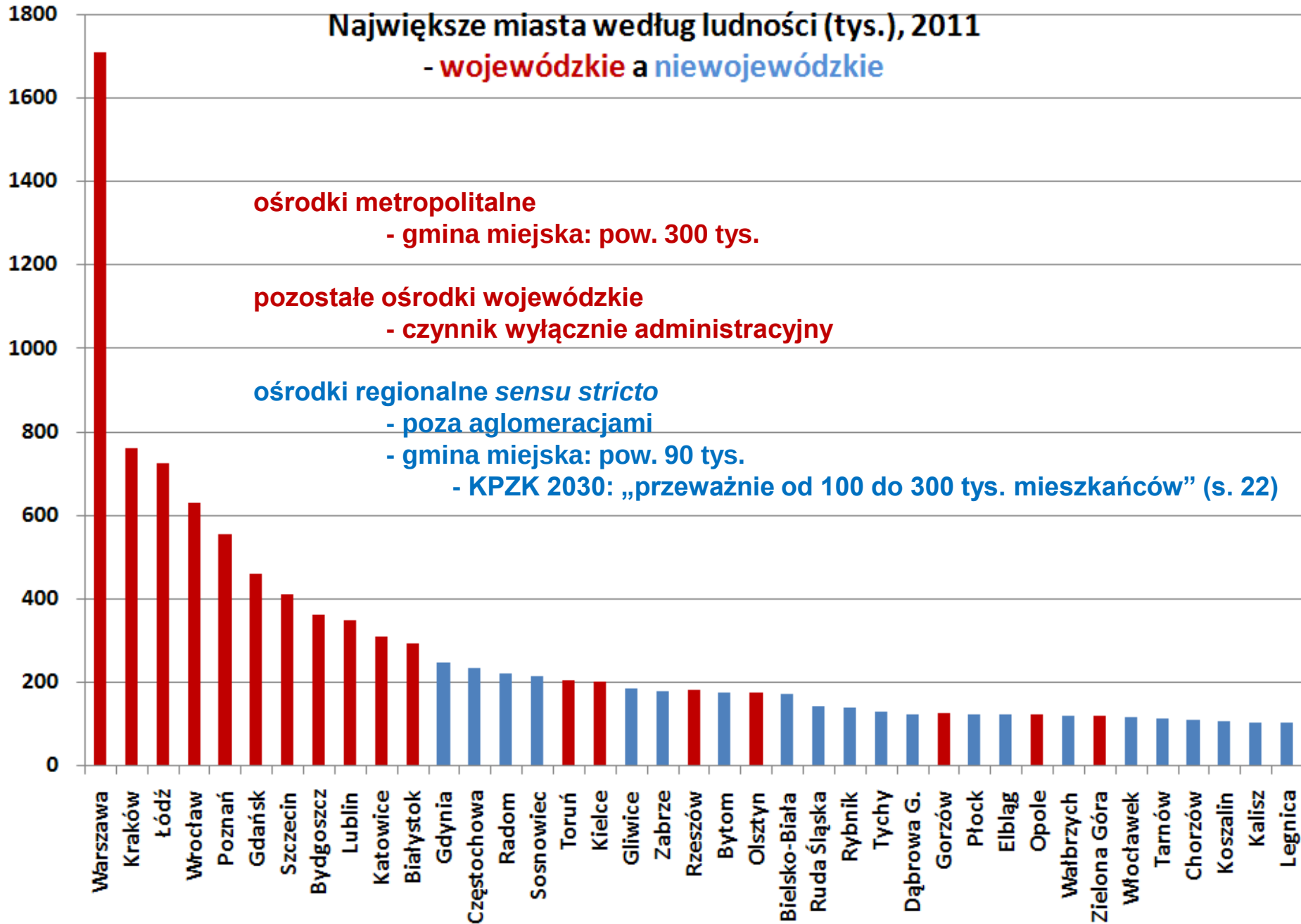
- czynnik wyłącznie administracyjny

ośrodki regionalne *sensu stricto*

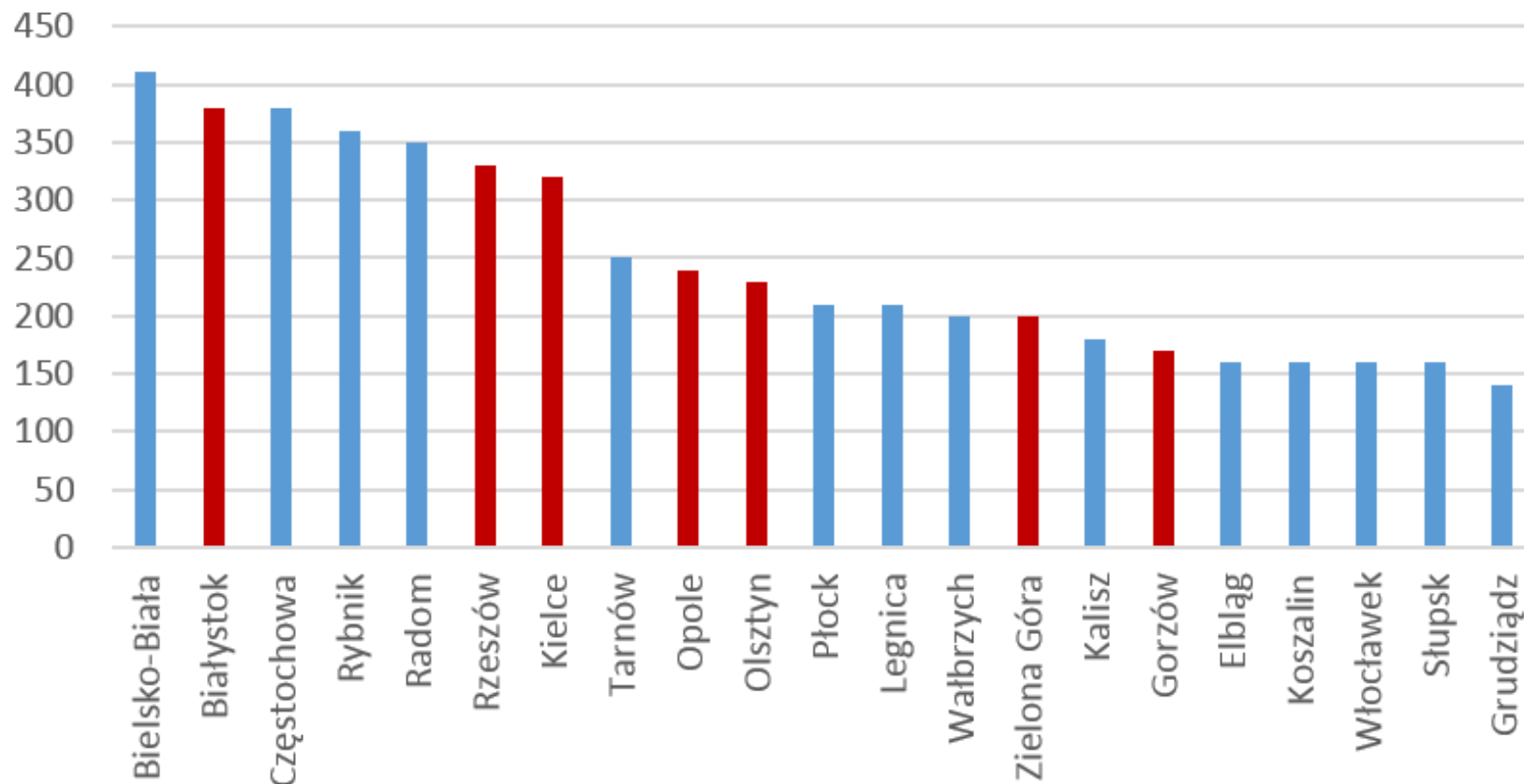
- poza aglomeracjami

- gmina miejska: pow. 90 tys.

- KPZK 2030: „przeważnie od 100 do 300 tys. mieszkańców” (s. 22)

Szacunkowa liczba ludności w miejskim obszarze funkcjonalnym (tys.)
- **mniejsze ośrodki wojewódzkie** a **ośrodki regionalne**

Potencjalny miejski obszar funkcjonalny:

- zaliczano całe gminy
- kryterium odległości: 20 km drogą lub 25 km koleją
między ośrodkiem gminy a centrum ośrodka regionalnego

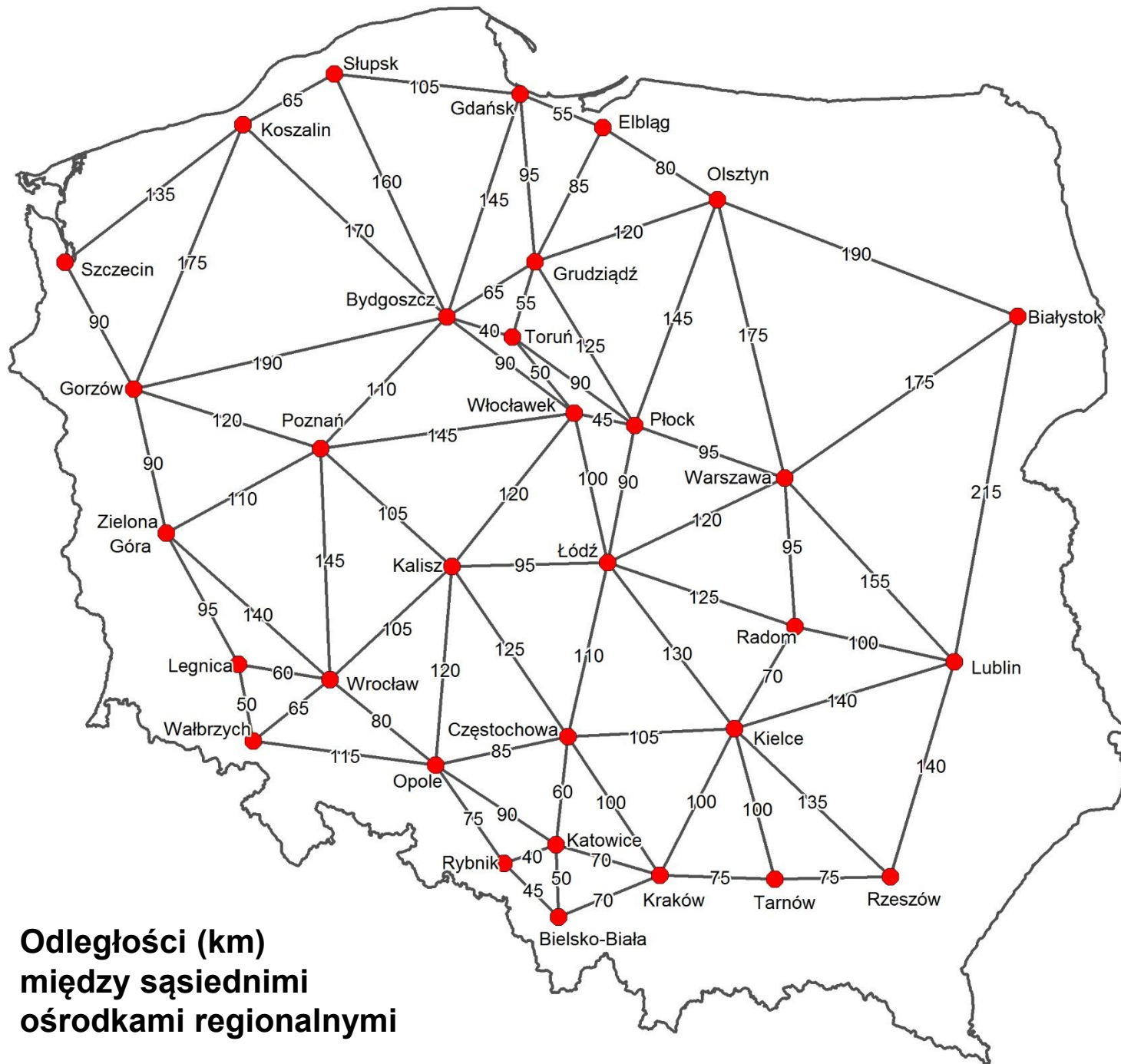
Ośrodki regionalne
i mniejsze ośrodki wojewódzkie

a najmniejsze ośrodki metropolitalne
i największe ośrodki subregionalne

według ludności w potencjalnym
miejskim obszarze funkcjonalnym

Ośrodek	Ludność (tys., 2012)
Szczecin	470
Lublin	450
Bydgoszcz-	420
Bielsko-Biała	410
Białystok	380
Częstochowa	
Rybnik	360
Radom	350
Rzeszów	330
Kielce	320
-Toruń	300
Tarnów	250
Opole	240
Olsztyn	230
<i>Nowy Sącz</i>	220
Płock	210
Legnica	
Wałbrzych	200
Zielona Góra	
Kalisz	180
<i>Inowrocław</i>	
Gorzów Wlkp.	170
<i>Świdnica</i>	
Elbląg	160
Koszalin	
Włocławek	
Słupsk	
<i>Tarnobrzeg</i>	
<i>Jastrzębie-Zdrój</i>	150
<i>Jelenia Góra</i>	
<i>Konin</i>	
<i>Gniezno</i>	
Grudziądz	140
<i>Piotrków Trybunalski</i>	

Lublin – ośrodek metropolitalny; **Opole** – miasto wojewódzkie
Tarnów – ośrodek regionalny; *Nowy Sącz* – ośrodek subregionalny

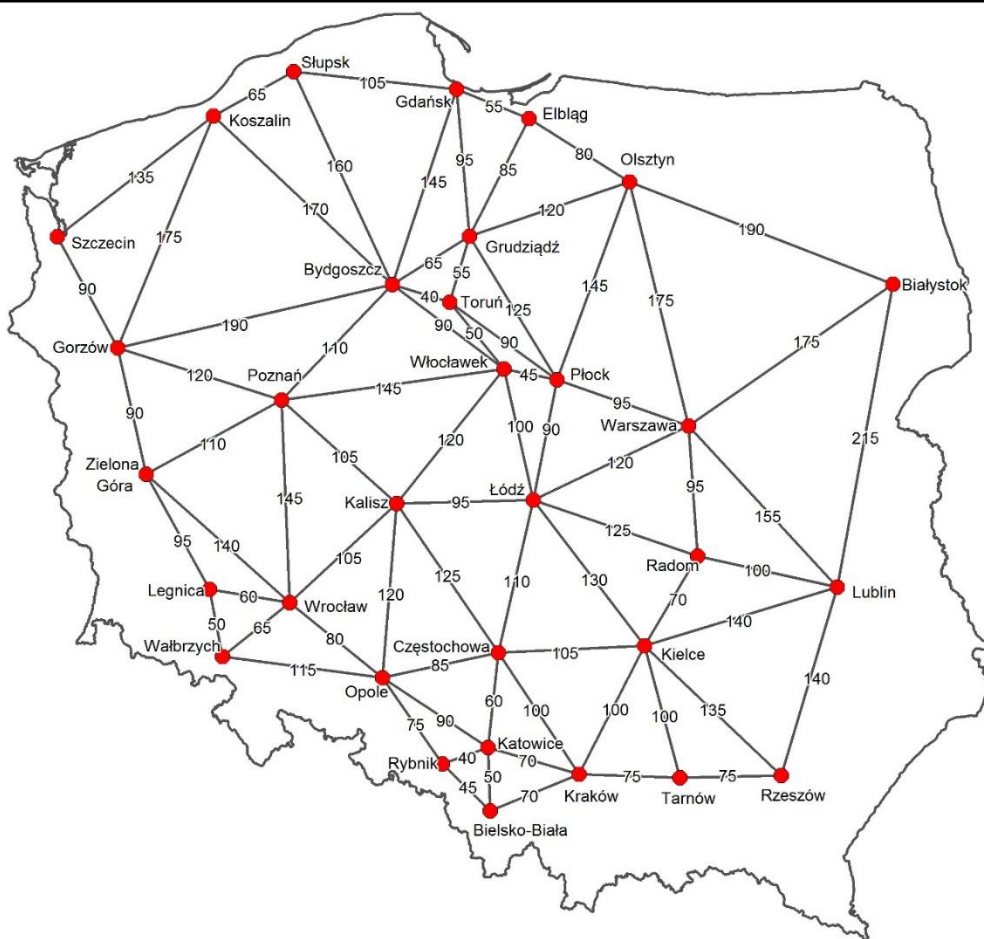

**Odległości (km)
między sąsiednimi
ośrodkami regionalnymi**

Ośrodki regionalne według ludności w regionie

- zaliczano całe powiaty
- kryterium: odległość drogowa
z ośrodka powiatowego do ośrodka regionalnego
mniejsza niż do ośrodków konkurencyjnych

Źródło: Zaborowski 2014

Ośrodek <i>Center</i>	Ludność regionu (mln, 2012) <i>Population of region</i>
Warszawa	3,85
Katowice	2,80
Lublin	2,10
Poznań	1,95
Kraków	1,90
Łódź	1,90
Rzeszów	1,55
Gdańsk	1,45
Białystok	1,30
Wrocław	1,25
Kalisz Tarnów	1,15
Bielsko-Biała Bydgoszcz- Olsztyn	1,10
Kielce	0,95
Szczecin	0,90
Legnica	0,85
Częstochowa Opole	0,80
Płock Radom Wałbrzych	0,75
Zielona Góra	0,70
Rybnik	0,55
Gorzów Koszalin	0,50
Grudziądz -Toruń	0,40
Słupsk	0,35
Elbląg Włocławek	

Obecne ośrodki regionalne *sensu largo* – próba klasyfikacji

Ludność (2012)	- region:	2,8-3,8 mln	1,9-2,1 mln	1,1-1,65 mln	0,7-0,95 mln	0,35-0,55 mln
- miejski obszar funkcjonalny						
2,4-2,8 mln		M1 Warszawa Katowice z konurbacją				
0,8-1,2 mln			M2 Kraków Łódź Poznań	M2 W Wrocław Gdańsk z konurbacją Bydgoszcz i Toruń		
540-560 tys. (M) 530 tys. (R)			M3 Z Lublin		M3 K Szczecin R0 Rybnik z Jastrzębiem	
310-410 tys.			R1 Z Rzeszów	R1 Białystok Bielsko-Biała Kielce Kalisz z Ostrowem	R1 W Częstochowa Radom Legnica z Lubinem Wałbrzych ze Świdnicą	
200-250 tys.				R2 Z Olsztyn Tarnów	R2 Opole Płock Zielona Góra	
140-170 tys.						R3 K Gorzów Koszalin Słupsk R3 S Elbląg Grudziądz Włocławek

M – ośrodek metropolitalny

R – ośrodek regionalny *sensu stricto*

W – ośrodek wyróżniający się wielkością własną w stosunku do wielkości zaplecza

Z – ośrodek wyróżniający się wielkością zaplecza w stosunku do wielkości własnej

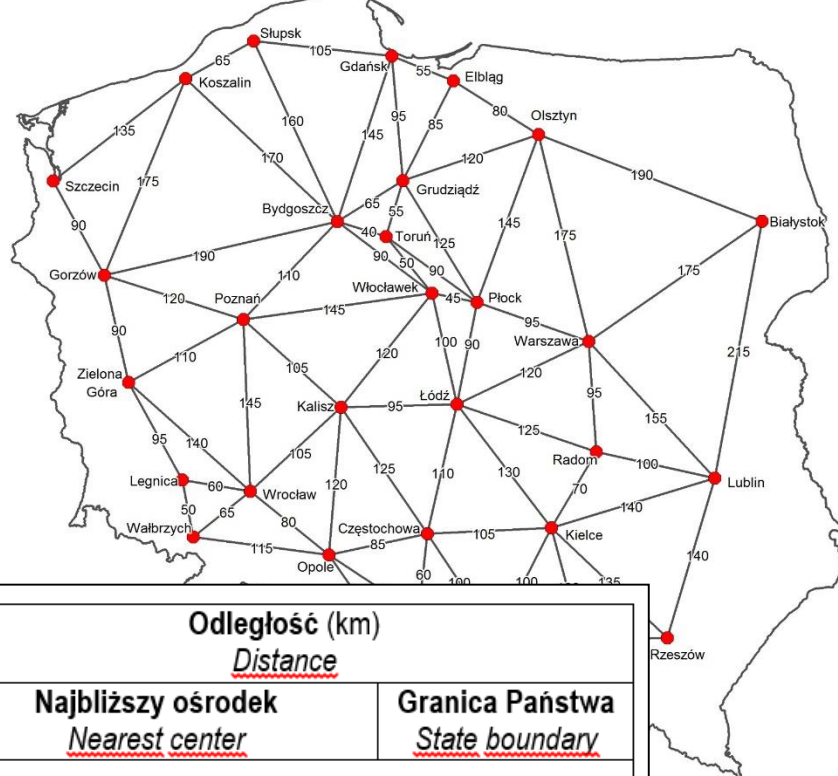
K – ośrodek o małym zapleczu położony na krańcach północno-zachodnich

S – ośrodek o małym zapleczu położony w sąsiedztwie ośrodka metropolitalnego

Źródło:
Zaborowski 2014

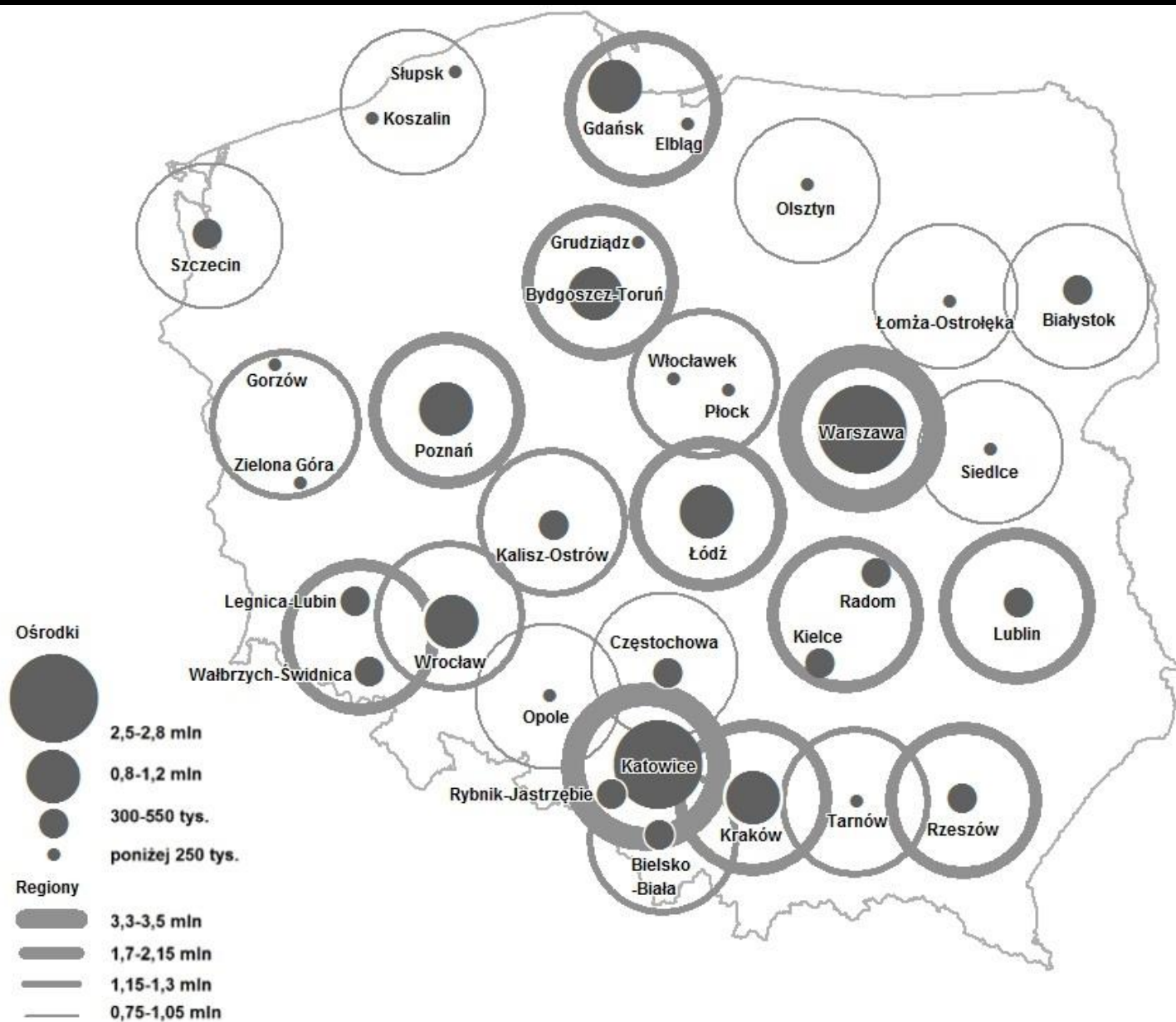
Potencjalne nowe ośrodki regionalne w obszarach niedoboru

Źródło: Zaborowski 2014

Ośrodek Center	Ludność (tys., 2012) <u>Population (thou.)</u>		Odległość (km) <u>Distance</u>		
	Potencjalny miejski obszar funkcjonalny <u>Potential functional urban area</u>	Region	Najbliższy ośrodek <u>Nearest center</u>		Granica Państwa <u>State boundary</u>
krańce północno-wschodnie / <u>northeastern borders</u>					
Elk	80	700	95	Białystok	60
Suwałki	90	400	110	Białystok	25
pole północno-wschodnie / <u>northeastern area</u>					
Łomża	100	650	75	Białystok	-
Ostrołęka	80	750	100	Warszawa	-
pole środkowo-wschodnie / <u>middle eastern area</u>					
Biała Podlaska	120	650	95	Lublin	20
Siedlce	120	750	85	Warszawa	65
krańce południowo-wschodnie / <u>southeastern borders</u>					
Chelm	110	600	65	Lublin	20
Przemyśl	110	450	60	Rzeszów	10
Zamość	110	700	75	Lublin	50
pole północno-zachodnie / <u>northwestern area</u>					
Piła	140	550	85	Bydgoszcz / Poznań	-
wzorcowy średni ośrodek regionalny / <u>standard medium regional center</u>					
Zielona Góra	200	750	90	Gorzów	55

Obecone i proponowane ośrodki regionalne według ludności w miejskim obszarze funkcjonalnym i w regionie – z uwzględnieniem proponowanych powiązań

Koncepcje korekty podziału na szczeblu województw

Założenia:

- równowaga wielkościowa (ludność)**
- jednakowe traktowanie podobnych ośrodków i regionów**
- województwa policentryczne**
- oddzielenie ośrodków regionalnych od metropolitalnych**
- regiony węzłowe o jednorodnej tożsamości historyczno-kulturowej**

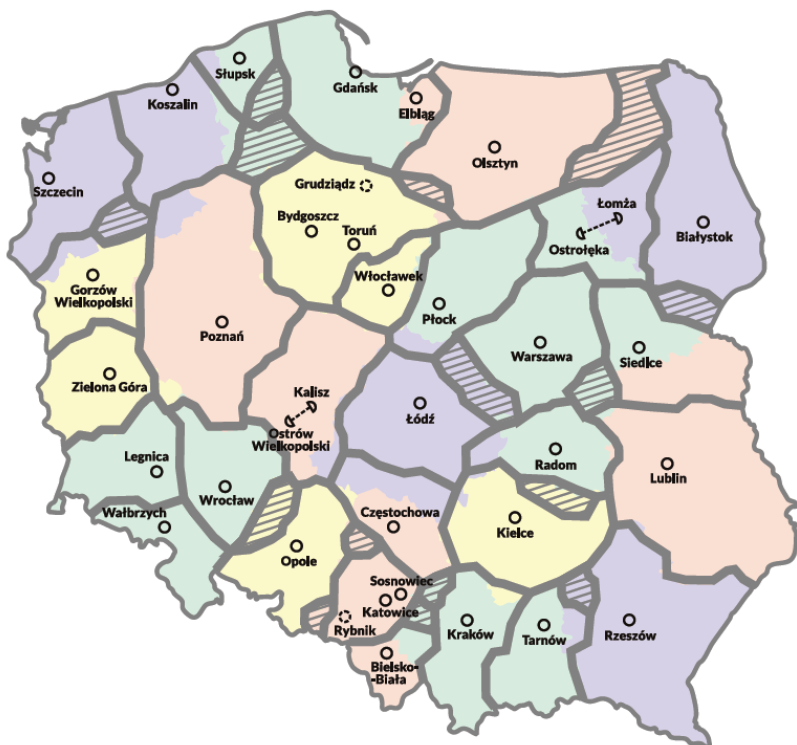
Przebieg

- wybór i kategoryzacja ośrodków
- wyodrębnienie regionów i pograniczy – przyporządkowanie powiatów
 - czynniki:
 - główne:
 - odległość (potencjalne związki funkcjonalne)
 - tożsamość historyczno-kulturowa
 - posiłkowe:
 - ochrona tożsamości pojedynczych powiatów
 - związki pod-regionalne
 - inne związki regionalne
- ustalenie progów wielkościowych dla wariantów
 - możliwości powiązań regionów i pograniczy
- budowa województw – łączenie regionów i pograniczy

Wybór i kategoryzacja ośrodków

- **ośrodki metropolitalne większe: Katowice z konurbacją, Warszawa**
 - **bez żadnych powiązań**
- **ośrodki metropolitalne: Kraków, Łódź, Poznań...**
 - **bez wzajemnych powiązań**
- **ośrodki regionalne: Kalisz, Kielce, Tarnów...**
 - **powiązane w województwa dwubiegunowe**
 - **w drugiej kolejności z ośrodkami metropolitalnymi**
- **ośrodki regionalne o małym zapleczu: Elbląg, Grudziądz, Rybnik, Włocławek**
 - **powiązane z sąsiednimi ośrodkami**

Wyodrębnienie regionów i pograniczy

Ustalenie progów wielkościowych

Regiony	Dołączone pogranicza	Ludność [tys.]
Rzeszów i Tarnów	Mielec	3125
Legnica, Wałbrzych i Zielona Góra		2255
Kielce i Radom	pasmo Kamiennej	1925
Rzeszów		1860
Białystok i Łomża–Ostrołęka	Mazury wschodnie, Siemiatycze	1665
Legnica i Wałbrzych		1660
Tarnów	Mielec	1270
Olsztyn	Mazury wschodnie, Nowe Miasto Lubawskie	1265
Płock i Włocławek		1190
Opole	Brzeg, Lubliniec, Racibórz	1185
Kalisz–Ostrów Wlkp.		1155
Gorzów Wlkp. i Zielona Góra	Choszczno	1100
Bielsko-Biała		980
Częstochowa		890
Koszalin i Słupsk	Bytów	815
Siedlce	Garwolin, Siemiatycze	810

Rozważane warianty podziału

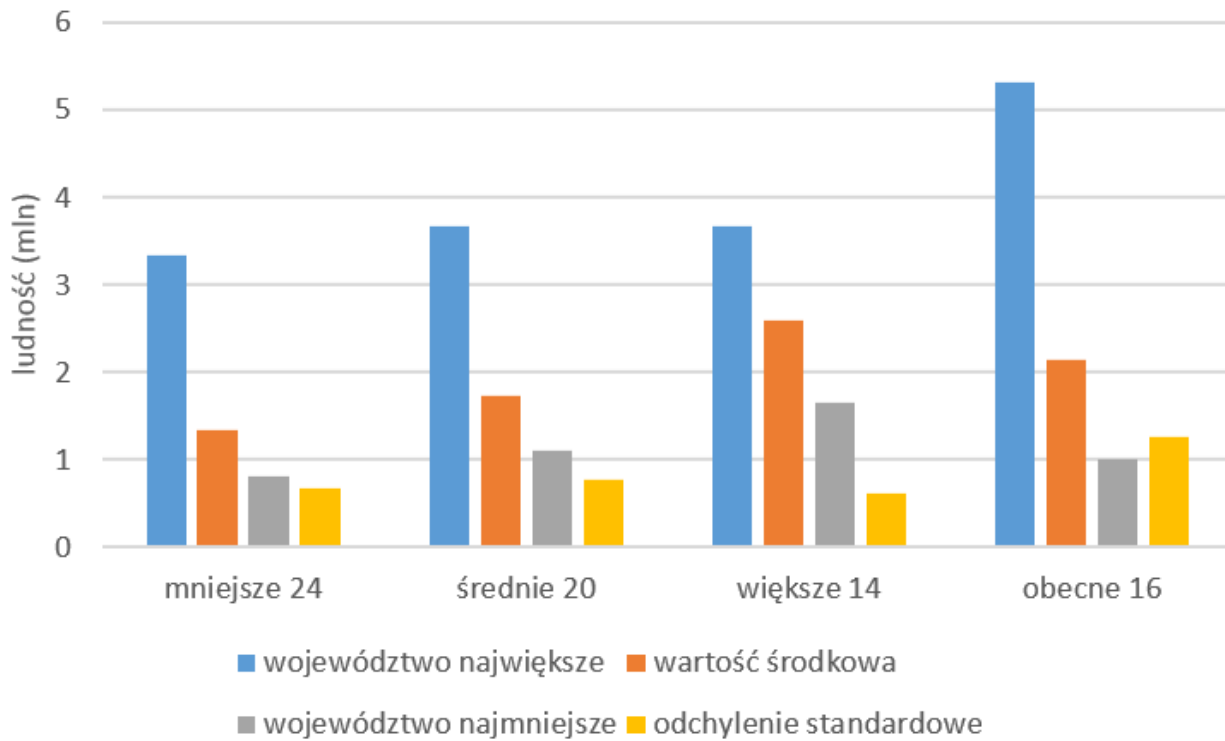
24
min. 0,8 mln
– wszystkie
postulowane
województwa

14
min. 1,65 mln
– większe województwa

20
min. 1,1 mln
– obecny
próg
wielkości

Warianty rozważane i stan obecny podziału – porównanie wielkościowe

Opracowanie
własne

Źródła

Zaborowski Ł., 2013, *Podział kraju na województwa. Próba obiektywizacji*, Scholar, Warszawa

Zaborowski Ł., 2014, *Sieć ośrodków regionalnych w koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju 2030. Próba uporządkowania według czynników wielkości i odległości*, Przegląd Geograficzny, 86, 4, s. 591-620.